

TEMEL STRATEJİK ÜRÜN OLAN BUĞDAYDA DESTEKLEME POLİTİKALARINA GENEL BİR BAKIŞ

Metin BADEM^{1*}, Harun HURMA²

¹ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Çorlu Meslek Yüksekokulu, İşletme Yönetimi Bölümü, Tekirdağ / Türkiye

² Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tekirdağ / Türkiye

Makale Künye Bilgisi:

Badem, M., Hurma, H. (2021). Temel Stratejik Ürün Olan Buğdayda Destekleme Politikalarına Genel Bir Bakış, *Trakya Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 22(1), 21-30.

Öne Çıkanlar

- Türkiye'de buğday taban fiyat uygulamasına bağlı olarak yıllar itibariyle cari ve reel fiyatlarının analizi yapılmıştır.
- Tekirdağ ilinde buğday verimine bağlı olarak elde edilen tarımsal gelirin reelleştirilmesi ve üreticilerin gelirlerinin Amerikan doları cinsinden ifadesi yapılmıştır.
- Tekirdağ ili buğday üretiminde tarımsal desteklemelere bağlı olarak üreticinin eline geçen destekleme miktarlarının analizi yapılmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, buğday taban fiyatlarında, ülkemizde uygulanan buğday desteklemelerinin reel fiyatlar ile ve Amerikan doları cinsinden analizi yapılırsa ülkemizde buğday üreticilerinin kazançlarında bir azalma olduğu görülmektedir.

Makale Bilgileri

Öz

Makale Tarihiçesi:

Geliş:
29 Eylül 2021

Kabul:
8 Aralık 2021

Anahtar Kelimeler:

Tarım;
Buğday;
Tarımsal Desteklemeler

Bu çalışmada stratejik öneme sahip olan buğdayda son 10 yılın fiyat, destekleme politikaları genel olarak değerlendirilmiştir. Cari olarak 2011 yılında 0,605 TL/kg olan ürün fiyatı %172,73 artarak 2020 yılında 1,65 TL/kg olmuştur. Ürün fiyatı, 2003 bazlı Tüketici Fiyat Endeksine (TÜFE) göre reelleştirildiğinde 2011 yılı fiyatı 0,32 TL/kg, 2020 yılı fiyatının da 0,35 TL/kg (%10,31'lik artış) olduğu görülmektedir. Örneğin 2018 yılında 77,3 \$ / dekar getiri sağlanırken bu rakamın 2019 yılında 109,1 \$ / dekar olduğu görülmektedir. Bu gelir farkının temel nedeni, buğdayın bölgedeki ortalama verimi ve buğday taban fiyatından kaynaklanmaktadır. Bu farkın minimize edilmesi ve üreticinin belirli bir kar marjını yakalayarak sürdürülebilir buğday tarımı için devlet tarafından uygulanan destekleme politikalarının önemi ortaya koymaktadır.

AN OVERVIEW OF SUPPORT POLICIES IN WHEAT, THE MAIN STRATEGIC PRODUCT

Article Info

Abstract

Article History:

Received:
September 29, 2021

Accepted:
December 8, 2021

Keywords:

Agriculture;
Wheat;
Agricultural Supports

In this study, the price and support policies of the last 10 years in wheat, which has strategic importance, were evaluated in general. The current product price, which was 0605 TL/kg in 2011, increased by 172.73% and became 1.65 TL/kg in 2020. When the product price is realized according to the 2003-based Consumer Price Index (CPI), it is seen that the price in 2011 is 0.32 TL/kg, and the price in 2020 is 0.35 TL/kg (10,31% increase). For example, while a return of 77.3 \$ / decare was provided in 2018, it is seen that this figure is 109.1 \$ / decare in 2019. The main reason for this income difference is the average yield of wheat in the region and the base price of wheat. Minimizing this difference and capturing a certain profit margin of the producer reveals the importance of the support policies implemented by the state for a sustainable wheat farming.

1. Giriş

Türkiye her ne kadar sanayileşmiş ülkeler arasında yerini almış olsa da tarım hala önemli bir sektör olarak görülmektedir. Türkiye'nin iklim koşulları, coğrafi yapısı ve sahip olduğu tarımsal alanların ülkenin tarımsal üretim kabiliyetini ve tarımsal rekabet gücünü arttırdığı görülmektedir. Tarım sektörünü önemli kılan unsurlar iklime aşırı bağımlılığı ve tarımla uğraşan çiftçilerin diğer sektörlerle göre daha az gelire sahip olmalarıdır. İktisadi açıdan bakıldığında da tarımsal ürünlerin arz talep dengesine karşı aşırı duyarlı olduğu görülmektedir. Tarımsal ürünlerinin arz esnekliğinin düşük olması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum yüksek fiyat dalgalanmalarına neden olmaktadır. Devletlerin tarımsal üretimde bir denge oluşturmak halkına yeterli ve optimal fiyatla gıda sunabilmek için tarımın desteklenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

5488 sayılı Tarım Kanununun 4. Maddesinde; tarım politikalarının temel amaçları sayılarak bu doğrultuda destekleme politikaları da oluşturulmuştur. Oluşturulan destekleme politikalarının temel amacı da tarımın önemli sorunlarının çözümüne katkı sağlamaktır. Devlet 2020 yılında toplamda tarımsal desteği geçen yıla göre %36,7 artışla 22 milyar TL'ye çıkarmıştır. Bu rakam Tarım Orman Bakanlığı 2020 yılı bütçesinin %54,5'ini oluşturmuştur. Bu rakamın bazı yıllar bakanlık bütçesinin %65'ine kadar çıktığı görülmektedir (TOHB, 2020).

Tarımsal desteklemelerin düzeyleri ve araçları tüm ülkeler için önemli bir konuma gelmiştir. Bu önemin başlıca nedeni Türkiye'de tarımın ekonomi, ticaret ve istihdam açısından yüksek bir paya sahip olmasıdır. Yaklaşık olarak Türkiye'de tarımın GSYİH içerisindeki payı %6, istihdamdaki payı %18 ve ham madde olarak dış ticaretteki payı ise %4'dür (TÜİK, 2021).

Bir ülkenin tarımsal destekleme politikaları geliştirmenin temel amacı, tarım kesiminin gelir düzeyinin artırılması, üretimin yönlendirilmesi, verimlilik ve kalite artışı sağlanması sürdürülebilir bir tarım için doğal kaynakların dengeli kullanılması ve kırsal kalkınmanın sağlanması olarak sayılabilir (Arslan ve Solak, 2019).

Genel olarak tarımsal destekleme, devletin sahip olduğu ekonomik kaynaklardan çeşitli araçlar kullanılarak belirli bir gruba yardımcı olunmasıdır. Devletin sahip olduğu bu ekonomik kaynaklar tüketicilerden, vergi mükelleflerinden ve devletin sahip olduğu diğer ekonomik kaynaklardan sağlanmaktadır (Demirdöğen, 2019). Tarım sektörünü desteklemeye yönelik yapılan ödemeler, tarım kesiminin gelir düzeyini artırmak, tarım sektöründe üretim, verimlilik ve ürün çeşitliliği artışı sağlamak amacıyla kullanılmaktadır (Yıldız, 2017).

Devletlerin destekleme politikaları genellikle tüketici odaklı destekleme ve üretici odaklı destekleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Afrika ülkelerinde Ukrayna, Hindistan ve Çin'in ilk dönemlerde üreticilerin vergilendirilerek tüketici odaklı bir destekleme politikası izledikleri görülmektedir. Genellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere üretici odaklı tarımsal destekleme politikalarının ön plana çıktığı görülmektedir. Burada devletlerin temel amacı tarımsal ürünlerin tüketimini garanti altına almak olduğu görülmektedir (Demirdöğen ve Olhan, 2018).

Günümüzde devletlerin tarımı desteklemede kullandıkları yöntemler her ne kadar ülkeler arasında tür ve miktar olarak farklılık gösterse de başlıca türleri; girdi destekleri, fiyat destekleri ve gelir destekleri olarak sınıflandırılabilir (Demirdöğen ve Olhan, 2018).

Uygulanan tarımsal politikalar ülkenin ekonomisine ve tarımsal problemlerin çözümüne yönelik olduğundan tarımsal destekleme politikaları da ülkelere göre farklılıklar gösterebilmektedir (Doğan ve Gürler, 2015).

Bazı ülkeler tarımsal desteklemede gıda güvenliğini ön planda tutarken bazı ülkeler de tarım sektörünün ülke ekonomisine katkısını artırıcı politikalar izlemektedir (Arslan ve Solak, 2019)

Türkiye ve dünya ekonomilerinde tarım sektörünün önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Tarım sektöründe tarımsal desteklemelerin tespitinin yanında verilen desteklemelerin etkisinin ölçülmesi de önem arz etmektedir. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının 2016 yılı faaliyet denetim raporunda Sayıştay tarımsal destekleme etki değerlendirme analizinin gerekliliği üzerinde durmuştur. Bu da devlet tarafından verilen destek düzeyinin belirlenmesi ve desteklemelerin etki analizinin yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmanın amacı buğday üretiminde yapılan desteklemeler ve uygulanan politikalar hakkında değerlendirmeler yapmaktır. Bu amaçla yıllar itibariyle buğday cari fiyatları ve birim alandan üreticilerin eline geçen desteklemeler reelleştirilmiş ve buğday üreticisinin eline geçen cari ve reel fiyatlar ile karşılaştırılmıştır.

2. Materyal Yöntem

Çalışmanın ana materyalini tarımsal desteklemeler konusunda Türkiye’de Tarım ve Orman Bakanlığı birimlerinden alınan veriler ile Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)’den derlenen veriler oluşturmaktadır. Tarımsal destekleme politikalarının ayrıntılı değerlendirilmesi açısından zaman serilerinden faydalanılmıştır. Bu serilerde meydana gelen dalgalanma ve değişimler uygulamada olan politikaların değerlendirilmesi için yorumlanmıştır.

Bu kapsamda, uygulanan politikaların geçmişten günümüze izlediği değişikliği sağlıklı olarak gözlemleyebilmek için yıllar itibariyle buğday fiyatı 2003 bazlı “Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE)” değerleri kullanılarak reelleştirilmiştir.

Reel buğday fiyatları için:

$$\text{İlgili Yılın Reel Buğday Fiyatı} = (\text{İlgili yılın cari fiyatı} / \text{İlgili yılın TÜFE değeri}) * 100 \quad (\text{Denklem 2.1})$$

formülü kullanılmıştır.

Buğday için üreticilere verilen tarımsal destekler de 2003 bazlı “Üretici Fiyatları Endeksi” kullanılarak reel hale getirilmiştir.

Reel destekleme değerleri için:

$$\text{İlgili Yılın Reel Destekleme Miktarı} = (\text{İlgili yılın cari destekleme miktarı} / \text{İlgili yılın ÜFE değeri}) * 100 \quad (\text{Denklem 2.2})$$

3. Stratejik Bir Ürün Olarak Buğday ve Önemi

Buğday, gerek dünyada; gerekse ülkemizde en fazla üretilen tarım ürünüdür. Tüm dünyada temel besin kaynağı olan ekmeğin hammaddesi olması nedeniyle stratejik bir öneme sahiptir. Dünya’da 2,6 milyar ton olan hububat üretiminin % 28’ini buğday oluşturmaktadır. Buğday dünya genelinde 216.200.000 hektar ekim alanı ve 735.000.000 ton üretim miktarı ile en önemli besin kaynakları arasında yer almaktadır. Dünya buğday tarımında AB ülkeleri ekim alanı 2018 yılı itibariyle %11,8 oluştururken, dünya toplam buğday üretiminde %18,8’lik bir payla birinci sırada yer almaktadır (Anonim, 2021).

Türkiye’de 23,4 milyon hektar alan tarım yapılabilir özelliktedir. Tarım alanlarımızın nadas alanları hariç %66,4’ü (15,5 milyon hektar) tarla bitkilerine ayrılmıştır. Bu alanın da yaklaşık %71’inde (11,1 milyon hektar) tahıl ekilmektedir. Toplam tahıl ekim alanları içerisinde %69’luk pay ile ilk sırada buğday yer almaktadır. 2020 yılı itibariyle Türkiye’de buğday ekim alanları 69.222.364 dekar olup üretim miktarı da 20.500.000 ton olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021).

4. Türkiye’de Buğdayda Uygulanan Destekleme Politikalarının Değerlendirilmesi

Ülkemizde mayıs-haziran aylarında devlet tarafından açıklanan taban fiyat uygulaması yapılmaktadır. Devlet tarafından açıklanan bu fiyatlar geçerli yılda buğdayların sınıflandırılmasına göre alıcılar tarafından dikkate alınmaktadır.

4.1. Fiyat Politikası

Son beş yılda enflasyon oranlarında görülen çift haneli artışlar buğday fiyatlarında da özellikle son üç yılda artışlara neden olmuştur. Ancak enflasyon oranlarındaki artışlar enflasyon arındırdığında net fiyat artışlarının etkisini önemli derecede azalttığı görülmektedir. (Çizelge1.)

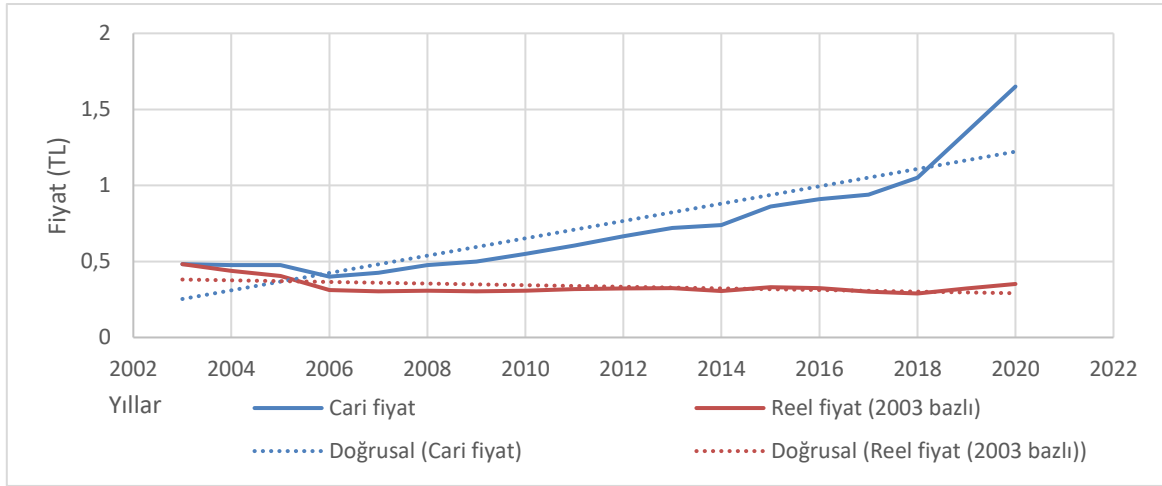
Çizelge 1. Yıllar İtibariyle Buğday Taban Fiyatlarının Değişimi (Cari ve Reel Fiyatlarla)

Yıllar	Cari Buğday Fiyatı (TL/kg)	Reel Buğday Fiyatı (2003 bazlı)	Cari Buğday Fiyatındaki Değişim Oranı (%)	Reel Buğday Fiyatındaki Değişim Oranı (%)	Değişim Oranları Arasındaki Fark (%)
2003	0,482	0,48	-		
2004	0,475	0,44	-1,45	-9,25	-7,80
2005	0,475	0,40	0,00	-7,56	-7,56
2006	0,4	0,31	-15,79	-23,16	-7,37
2007	0,425	0,30	6,25	-2,30	-8,55
2008	0,475	0,31	11,76	1,20	-10,57
2009	0,5	0,30	5,26	-0,93	-6,19
2010	0,55	0,31	10,00	1,32	-8,68
2011	0,605	0,32	10,00	3,31	-6,69
2012	0,665	0,32	9,92	0,94	-8,98
2013	0,72	0,32	8,27	0,72	-7,55
2014	0,74	0,31	2,78	-5,58	-8,36
2015	0,862	0,33	16,49	8,19	-8,30
2016	0,91	0,32	5,57	-2,05	-7,62
2017	0,94	0,30	3,30	-7,06	-10,36
2018	1,05	0,29	11,70	-3,98	-15,68
2019	1,35	0,32	28,57	11,63	-16,94
2020	1,65	0,35	22,22	8,86	-13,37

2003- 2020 yılları arasında buğday fiyatı 0,482 TL’den 1,65 TL/Kg yükseldiği görülmektedir. 2003 yılından 2020 yılına buğday cari fiyatı 3,42 kat artmıştır (%241) olmuştur. Özellikle buğday cari fiyatlarında 2018-2020 yılları arasında toplam olarak yaklaşık %57,1’lik artış olmuştur. 2003-2020 yılları itibariyle buğday fiyatlarını reellettiğimizde 2003 yılı fiyatlarıyla 0,48 TL’den 0,35 TL’ye gerilediği görülmektedir. Reel fiyatlara göre en düşük buğday fiyatının 2018 yılında

0,29 TL/Kg olarak hesaplanmıştır. Cari buğday fiyatı ile reel fiyatlar arasındaki en önemli fark %16,94 ile 2019 yılında ortaya çıkmıştır (Çizelge 1).

Bu rakamlar 2003 yılı baz alınarak reel fiyatlara dönüştürüldüğünde 2020 yılı itibariyle buğday fiyatı 0,35 TL olduğu görülmektedir. Bu da ülkemizdeki buğday üreticisinin aslında 2003 yılına göre 0,13 TL bir kaybının olduğunu göstermektedir. (Çizelge 2)

Şekil 1. Yıllara Göre Buğday Taban Fiyatlarındaki Değişim (Cari ve Reel Fiyatlar) (TL/Kg)

Şekil 1'de 2008 ile 2021 yılları arasındaki buğday fiyatlarının artış trendinde olduğu görülürken enflasyondan arındırılmış reel değerler dikkate alındığında ise bu artış oranlarının yıllık enflasyon oranlarının altında olduğu görülmektedir. 2003-2020 yılları arasında buğday fiyatları cari fiyatlar ile izlendiğinde artış oranı %241 olurken bu artışı reel fiyatlar ile değerlendirdiğimizde ise %27,1'lik bir azalma meydana geldiği görülmektedir. Reel fiyatlara göre buğday fiyatlarının bir düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir.

Buğday fiyatlarındaki değişime cari fiyatlar açısından bakıldığında bir artış trendi gözlenmekte ise de reel fiyatlar açısından durağan bir fiyat politikası olduğu görülmektedir (Şekil 1).

4.2. Tarımsal Destekleme Politikaları

Tarımsal destek, tarımı destekleyen devlet politikalarından kaynaklanan tüketicilerden ve vergi mükelleflerinden tarıma yapılan brüt transferlerin, amaçları ve ekonomik etkileri ne olursa olsun, yıllık parasal değeri olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2021).

Tarım yapısı gereği sosyal ve ekonomik açıdan stratejik bir önem arz etmektedir. Tarımın doğa olaylarına bağımlılığı ve diğer sektörlerden daha az bir kazanç sağlaması, üretim, pazarlama, fiyat oluşumu ve tarımsal gelir düşüklüğü gibi nedenlerle farklı bir

özellik arz etmektedir. Tarımsal ürünlerin arzında ve talebinde meydana gelen dalgalanmalar sonucunda ürün fiyatlarında ve üretici gelirlerinde dengesizlikler meydana getirmektedir. Tarımın bu özellikleri dolayısıyla devletin tarım sektörüne yönelik çeşitli müdahalelerine ve çeşitli destekleme politikalarının uygulamasına neden olmaktadır (Aktaş, E. Altıok, M. Songur, 2015).

Ülkemizde son yıllarda uygulanan tarımsal desteklemelerin çeşitliliği her ne kadar çok olsa da desteklemelerin üç temel alanda yoğunlaştığı görülmektedir (TOHB, 2020). Bu destekleme türleri;

- Alan Bazlı Destekler:** Mazot, gübre, toprak analizi, iyi tarım, fındık, geleneksel zeytin bahçelerinin rehabilitasyonu, küçük aile işletme, katı organik ve organomineral gübre desteklerinden oluşmaktadır. 2021 yılı toplam desteklemelerinin içindeki payı %23,6 dır.
- Fark Ödemesi Destekleri:** Yağlı tohumlu bitkiler, hububat ve baklagil, dane mısır, çay primi, dane zeytin, zeytinyağı desteklerini kapsamaktadır. Fark ödemesi desteklemeleri 2021 yılı itibarıyla toplam desteklemeler içindeki payı % 26,9 dur.
- Hayvancılık Destekleri:** Yem bitkileri, buzağı, süt, arıcılık, bombus, ıslah amaçlı küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, tiftik üretimi, ipek böceği, su ürünleri, geleneksel kıyı balıkçılığı, işlenmiş su ürünleri

hayvan hastalıkları tazminatı, hastalıktan arı işletme düve alım, hayvan gen hastalıkları, manda, malak, sürü büyütme ve yenileme, yem, atık, küpe uygulama, büyükbaş hayvan besi, süt analiz, sürü yöneticisi istihdamı vb. desteklemelerden oluşmaktadır. Bu gruptaki desteklemeler 2021 yılı toplam destekleme tutarının %28,6'sını oluşturmaktadır (TOHB, 2020).

Tarımsal desteklemeleri analiz ettiğimizde buğday üreticileri 2001 yılı itibariyle alan bazlı desteklemelerden yararlanmıştır. 2002 yılında alan bazlı desteklemelerden olan mazot desteği 1,95 TL olarak uygulanmaya başlanmıştır. 2004 yılı itibariyle alan bazlı desteklemelerin temelini oluşturan mazot ve

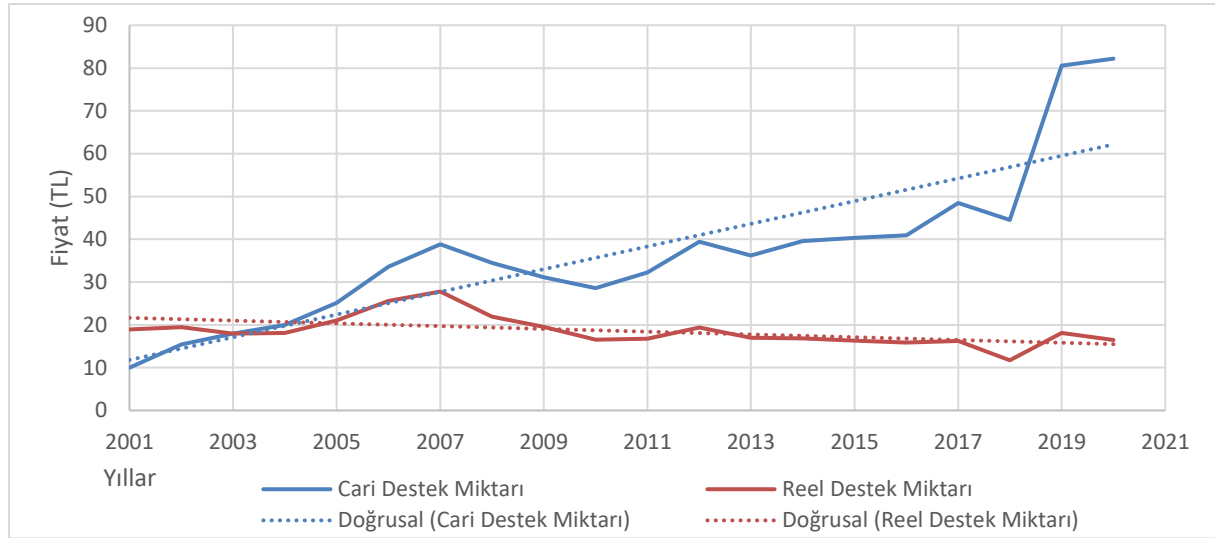
gübre desteği uygulaması toplamda 4 TL ve Doğrudan Gelir Desteği (DGD)'nin de 16 TL olduğu görülmektedir. Ürün bazlı desteklemelerden olan prim desteği 2005 yılında buğdayda kilogram başına 0,03 TL olarak üreticiye ödenmeye başlamıştır. 2021 yılı itibariyle bu rakam 0,10 TL'ye yükseltilmiştir.

2020 yılında buğday için örneğin Tekirdağ İlinde destekleme alacak olan bir üretici 39,20 TL prim desteği alırken, alan bazlı desteklemelerden 43 TL alacaktır. Bu rakama oransal olarak bakıldığında alan bazlı desteklemeler %52 olarak, prim bazlı desteklemelerde %48 olduğu görülmektedir. Tekirdağ ilindeki buğday üreticisinin alacağı toplam destekleme tutarı da 82.20 TL'dir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Buğdayda Alan Bazlı, Prim Bazlı ve Toplam Destekleme Tutarları

Yıllar	Mazot Desteği (TL/da)	Gübre Desteği (TL/da)	DGD (dekar)	Buğday Tohumluk Desteği (TL/da)	Prim Desteği (TL/da)*	Toplam Destekleme Tutarı (TL/da)	Reel Destek Miktarı (2003 Bazlı ÜFE) (TL/da)
2001	0,00	0,00	10,00	0,00	0,00	10,00	18,94
2002	1,95	0,00	13,50	0,00	0,00	15,45	19,49
2003	1,95	0,00	16,00	0,00	0,00	17,95	18,03
2004	2,40	1,60	16,00	0,00	0,00	20,00	18,09
2005	0,00	0,00	10,00	3,00	12,15	25,15	21,01
2006	2,88	2,13	10,00	5,00	13,60	33,61	25,58
2007	2,88	2,13	7,00	5,00	21,80	38,81	27,79
2008	2,93	3,83	0,00	4,50	23,25	34,51	21,92
2009	3,25	4,25	0,00	5,00	18,60	31,10	19,51
2010	3,25	4,25	0,00	5,00	16,10	28,60	16,54
2011	3,75	4,75	0,00	6,00	17,75	32,25	16,79
2012	4,00	5,00	0,00	6,00	24,45	39,45	19,36
2013	4,30	5,50	0,00	7,50	18,90	36,20	17,00
2014	4,60	6,00	0,00	7,50	21,50	39,60	16,87
2015	4,85	6,60	0,00	8,50	20,35	40,30	16,30
2016	5,00	6,00	0,00	8,50	21,45	40,95	15,88
2017	13,00	4,00	0,00	8,50	22,95	48,45	16,23
2018	15,00	4,00	0,00	8,50	17,00	44,50	11,73
2019	19,00	8,00	0,00	8,50	45,10	80,60	18,08
2020	19,00	8,00	0,00	16,00	39,20	82,20	16,43

*Dekara prim desteği, TÜİK verilerine göre Tekirdağ ilindeki ortalama buğday verimi ile açıklanan prim desteği (TL/kg) çarpımından elde edilmiştir.

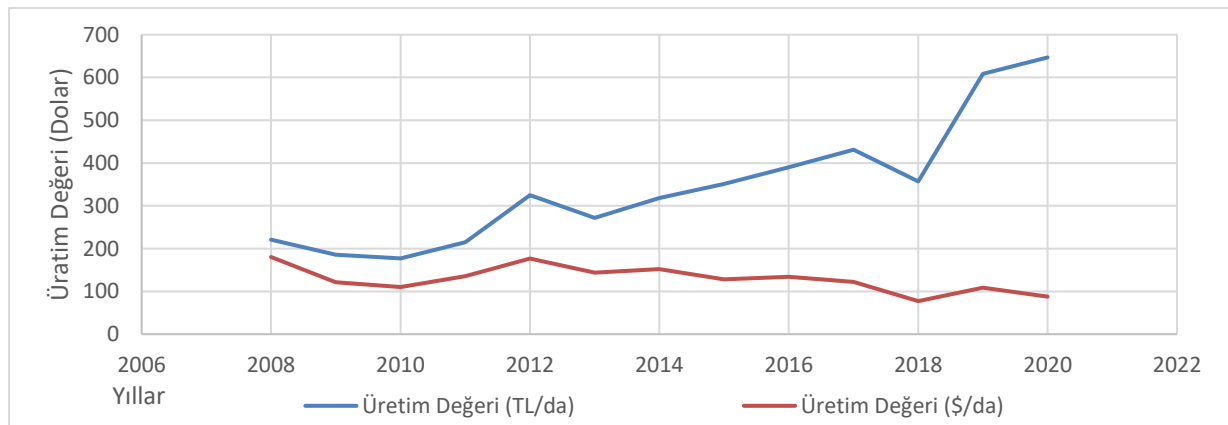
Şekil 2. Yıllara Göre Buğday Üretiminde Verilen Toplam Destek Miktarları (Cari ve Reel Fiyatlarla TL/da)

Buğday üreticisinin yararlandığı desteklemelerin cari ve reel fiyatlarla analizi yapıldığında cari fiyatlar ile buğday fiyatlarında özellikle 2018-2020 yıllarında bir artış eğilimi olduğu görülmektedir. Ancak ÜFE dikkate alınarak reelleştirilen destekleme tutarlarının özellikle 2007 yılından sonra sürekli olarak bir düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir (Şekil 2).

Çizelge 3'e göre TÜİK verilerinden yararlanarak Tekirdağ ili buğday verimi dikkate alınarak verim ile yıl itibariyle buğday taban fiyatının çarpımından prim bazlı desteklemeler ve alan bazlı desteklemeler toplanarak buğday üreticisinin alacağı destekleme tutarları dekar bazında hesaplanmıştır. Hesaplanan destekleme tutarları TCMB dolar kuru dikkate alınarak destekleme tutarları ile buğday fiyatları dolara

dönüştürülmüştür (TCMB, 2021). 2001-2020 yılları itibariyle en düşük buğday fiyatının 0,19 dolar ile 2001 yılında ve en yüksek buğday fiyatının da 0,39 dolar ile 2008 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Tekirdağ ili verimine göre buğday üreticisinin 1 dekar buğdaydan elde ettiği getirinin en düşük olduğu yıl 74 dolar ile 2001 yılı olurken, en yüksek getirinin de 180 dolar ile 2008 yılı olduğu görülmektedir.

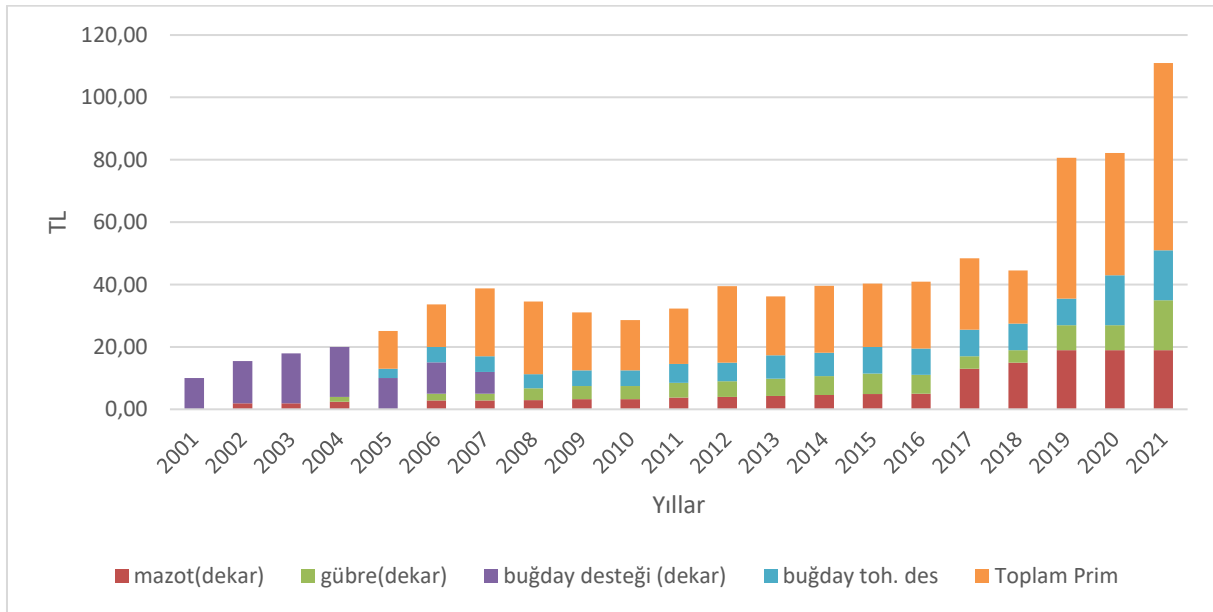
2008 yılında 1 dekar buğdaydan 220,88 TL getiri elde eden buğday üreticisinin 2020 yılı itibariyle 646,80 TL gelire ulaştığı görülmektedir. Buğday fiyatını dolar bazında incelediğimizde durağan bir şekilde hareket ettiği görülmektedir. Tekirdağ ili buğday üreticisinin dolar bazında en yüksek kazancı 2008 ve 2012 yıllarında elde ettiği görülmektedir (Şekil 3).

Şekil 3. Yıllara Göre Buğday Üretim Değerinin Değişimi (TL/da ve \$/da)

Çizelge 3. Yıllara Göre Buğday Üretimindeki Desteklemelerin Üretim Değeri İçindeki Payı

Yıllar	Toplam Desteklemeler (TL/da)	TL/\$ Paritesi	Toplam Destek Miktarı (\$)	Buğday Fiyatı (TL/kg)	Buğday Fiyatı (\$/kg)	Toplam Üretim Değeri (TL)	Toplam Üretim Değeri (\$)	Desteklemelerin Toplam Üretim Değeri İçindeki Payı (%)
2001	10	1,485	6,73	0,275	0,19	110,00	74	9,09
2002	15,45	1,637	9,44	0,41	0,25	164,00	100	9,42
2003	17,95	1,402	12,80	0,4815	0,34	192,60	137	9,31
2004	20	1,452	13,77	0,4747	0,33	203,20	140	9,84
2005	25,15	1,343	18,73	0,4747	0,35	192,30	143	13,07
2006	33,61	1,465	22,94	0,4	0,27	136,00	93	24,71
2007	38,81	1,33	29,18	0,425	0,32	185,30	139	20,94
2008	34,51	1,224	28,19	0,475	0,39	220,88	180	15,62
2009	31,1	1,532	20,30	0,5	0,33	186,00	121	16,72
2010	28,6	1,605	17,82	0,55	0,34	177,10	110	16,15
2011	32,25	1,579	20,42	0,605	0,38	214,78	136	15,02
2012	39,45	1,839	21,45	0,665	0,36	325,19	177	12,13
2013	36,2	1,889	19,16	0,72	0,38	272,16	144	13,30
2014	39,6	2,093	18,92	0,74	0,35	318,20	152	12,45
2015	40,3	2,744	14,69	0,862	0,31	350,83	128	11,49
2016	40,95	2,913	14,06	0,91	0,31	390,39	134	10,49
2017	48,45	3,538	13,69	0,94	0,27	431,46	122	11,23
2018	44,5	4,617	9,64	1,05	0,23	357,00	77	12,46
2019	80,6	5,581	14,44	1,35	0,24	608,85	109	13,24
2020	82,2	7,367	11,16	1,65	0,22	646,80	88	12,71

Şekil 4. Buğday Tarımında Desteklemelerin Dağılımı

2001 yılı itibariyle başlayan DGD desteği ödemelerinin 2007 yılına kadar devam ettiği görülmektedir. 2005 yılında fark ödemesi desteklemeleri (prim bazlı) daha ön plana çıktığı görülmektedir. 2007 yılında DGD uygulamasından tamamen vazgeçilerek yerine alan bazlı ve prim bazlı destekleme uygulamasının benimsendiği görülmektedir. Örneğin 2019 yılında alan bazlı destekleme tutarı %52, prim bazlı destekleme tutarının da %48 olarak hesaplanmıştır. 2021 yılında bu oran alan bazlı destekleme de %46 iken prim bazlı destekleme oranının da %54 olduğu görülmektedir (Şekil 3). 2001-2021 yılı buğday tarımında devlet tarafından üreticilere verilen desteklemeler ilk yıllarda DGD olarak üreticilere verilirken 2006 yılında sonra alan bazlı ile fark ödemesi desteklemelerine bir yöneliş olduğu görülmektedir (Şekil 4).

5. Sonuç ve Öneriler

Buğday tüm dünyada ekim alanları ve üretim miktarı olarak stratejik öneme sahip olan bir üründür. 2001 yılı itibariyle Türkiye’de buğday ekim alanları 93.500.000 dekar iken 2020 yılında bu rakamın 69.222.364 dekara düştüğü görülmektedir. Buğday üretimi açısından incelendiğinde ise 2001 yılında 19.000.000 ton iken bu rakam 2020 yılında 20.500.000 ton olduğu görülmektedir (TÜİK, 2021). Her ne kadar ekim alanlarında önemli bir azalma yaşansa da üretim miktarında bir değişim olmadığı görülmektedir. Ülkemizin artan nüfusa bağlı olarak yıllık ihtiyacımız olan 20.000.000 ton üretimini şu an itibariyle başa baş noktasında tutabildiğimiz görülmektedir. Ülkemiz üreticisinin katma değeri yüksek olan ürünlere yönelmesi ve buğday ekim alanlarının azalmasına neden olmaktadır. Bunun içindir ki buğday fiyat politikası ve buğdaya verilen destekleme politikalarının önemi bir kez daha görülmektedir.

Ülkemizde uygulanan buğday fiyat politikasında, buğdayın insan beslenmesinde temel gıda ürünü olan ekmeğin hammaddesi olması nedeni ile yapılan zam oranlarının bazı yıllar enflasyon oranlarının bir miktar

üzerinde veya bazı yıllarda ise bu oranın altında kaldığı görülmektedir. Bunun içindir ki sürdürülebilir buğday tarımı için desteklemelerin hayati önemi ortaya çıkmaktadır. Reelleştirilmiş buğday fiyatları bu durumu daha net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Ülkemizde cari fiyatlar ile tarımsal destekleme miktarlarında bir artış olduğu görülmektedir. Örneğin 2006 yılında 4.778 milyar TL olan toplam destek 2018 yılında 14.514 milyara (Kıymaz, 2021) ve 2021 yılında bu rakamın 22 milyara yükseldiği görülmektedir. Ancak toplam desteklemeden alınan paylarda buğday üretimi yapılan bölgelerde bir azalmanın olduğu görülmektedir. Bölgesel olarak yapılan araştırmada toplam tarımsal destekleme içinde bölgelerin dağılımı oranlarına bakıldığında Batı Marmara toplam içindeki oranı 2002 de %9.41 iken bu oran 2018 yılında %7.06’ya gerilemiştir. Bölge olarak en büyük artış ise %2,51 den %10,16’a çıkarak Doğu Karadeniz bölgesinde gerçekleşmiştir (Bal, 2019).

Tarımsal desteklemelerin değerlendirilmesinde kullanılan önemli ölçütler: Toplam Destek/GSYH ve Toplam Destek / Bütçe oranlarıdır. Bu iki ölçüt doğrultusunda yapılan analizlerde 2006 yılında Toplam Destek/ GSYH oranı 0,61 iken 2018 yılında bu oranın 0,41 düştüğü görülmektedir. Toplam destek bütçe oranını incelediğimizde ise 2006 yılı oranı 2,69 iken 2018 yılı oranı 1,93’e gerilemiştir. AB ile yapılan OTP anlaşmalarına göre toplam destek/GSYH oranının 1 olması gerekirken bu oranının olması gerekenin yarısı olduğu görülmektedir (Kıymaz, 2021).

Sonuç olarak dünyada meydana gelen pandemi ve buna bağlı olarak yaşanan ekonomik sorunlar tarımsal üretim açısından kendi kendine yeterlilik konusunun önemini ortaya çıkarmıştır. Bu bakımdan buğday fiyatı ile destekleme politikalarının değerlendirilip tartışılmasının hayati bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada çıkar çatışması yaratan bir durum söz konusu değildir.

Kaynakça

Aktaş, E. Altıok, M. ve Songur, M. (2015). Farklı Ülkelerdeki Tarımsal Destekleme Politikalarının Tarımsal Üretim Üzerine Etkisinin Karşılaştırmalı Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), 55–74. doi:10.18037/ausbd.08912

Anonim. (2021). *2020 Yılı Hububat Sektör Raporu*. Ankara. https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/sector_raporlari/hububat2020.pdf adresinden erişildi.

Arslan, E. ve Solak, A. (2019). Tarım Politikası ve Türkiye’de 2002 Yılı Sonrası Uygulanan Tarımsal Destekler. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 5(19), 790–804.

Bal, G. (2019). *Türkiye’de Tarım Desteklerinin Bölgesel Dağılımı; 2002-2018*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Demirdöğen, A. (2019). Türkiye’de Tarımsal Destekler, 319–329.

Demirdöğen, A. ve Olhan, E. (2018). *Tarımsal Desteklerin Analizi*.

Doğan, H. G. ve Gürler, A. Z. (2015). Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli Kapsamında Yeşilirmak Tarım Havzasında Yetiştirilen Tarım Ürünlerinin Arz Duyarlılığı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 25(3), 231–243.

Kıymaz, T. (2021). Policy Alternatives in Crop Production Considering the Effects of the Agricultural Support Policies. *Ekonomik*

Yaklaşım, 32(119), 103. doi:10.5455/ey.18003

OECD. (2021). 31 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.oecd.org/> adresinden erişildi.

T.C. TOHB 2020. (2020). 9 Temmuz 2021 tarihinde https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanlik_Faaliyet_Raporlari/TARIM_VE_ORMAN_BAKANLIGI_2020_FAALİYET_RAPORU_v.pdf adresinden erişildi.

TCMB. (2021). 31 Ağustos 2021 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/> adresinden erişildi.

TÜİK - Veri Portalı. (y.y.). 11 Ağustos 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111&dil=1> adresinden erişildi.

TÜİK . (2021). 31 Ağustos 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111&dil=1> adresinden erişildi.

Yıldız, F. (2017). Türkiye’de Merkezi Yönetim Bütçesinden Yapılan Tarımsal Destekleme Ödemelerinin Tarımsal Üretim Üzerindeki Etkisi: 2006-2016 Dönemi. *Sayıştay Dergisi*, 0(104), 45–63.